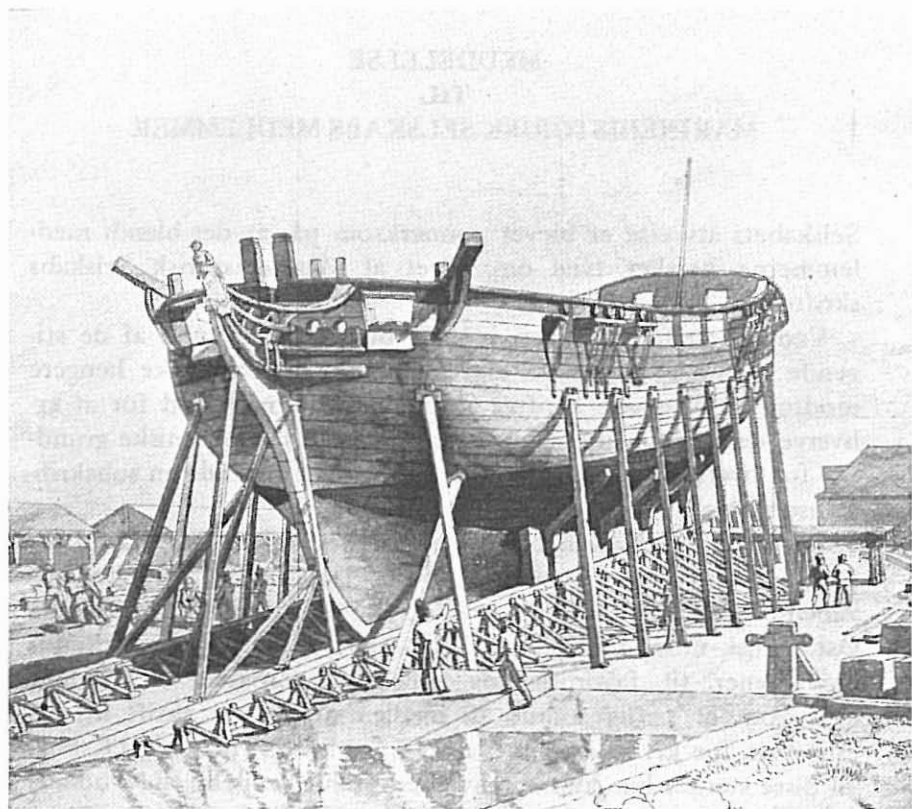

Marinehistorisk Tidsskrift

12. årg.

November

Nr.^x 4

1979

**MEDDELELSE
TIL
MARINEHISTORISK SELSKABS MEDLEMMER**

Selskabets styrelse er blevet opmærksom på, at der blandt medlemmerne hersker tvivl om salget af Marinehistorisk Selskabs skrifter.

Ved generalforsamlingen i 1977 blev det på grund af de stigende priser på bøger vedtaget, at medlemmerne ikke længere modtog de udsendte skrifter gratis, men fik mulighed for at erhverve dem til favørpris, og for at støtte det økonomiske grundlag for hvert skrift har vi i den seneste tid anvendt en subscriptionsordning.

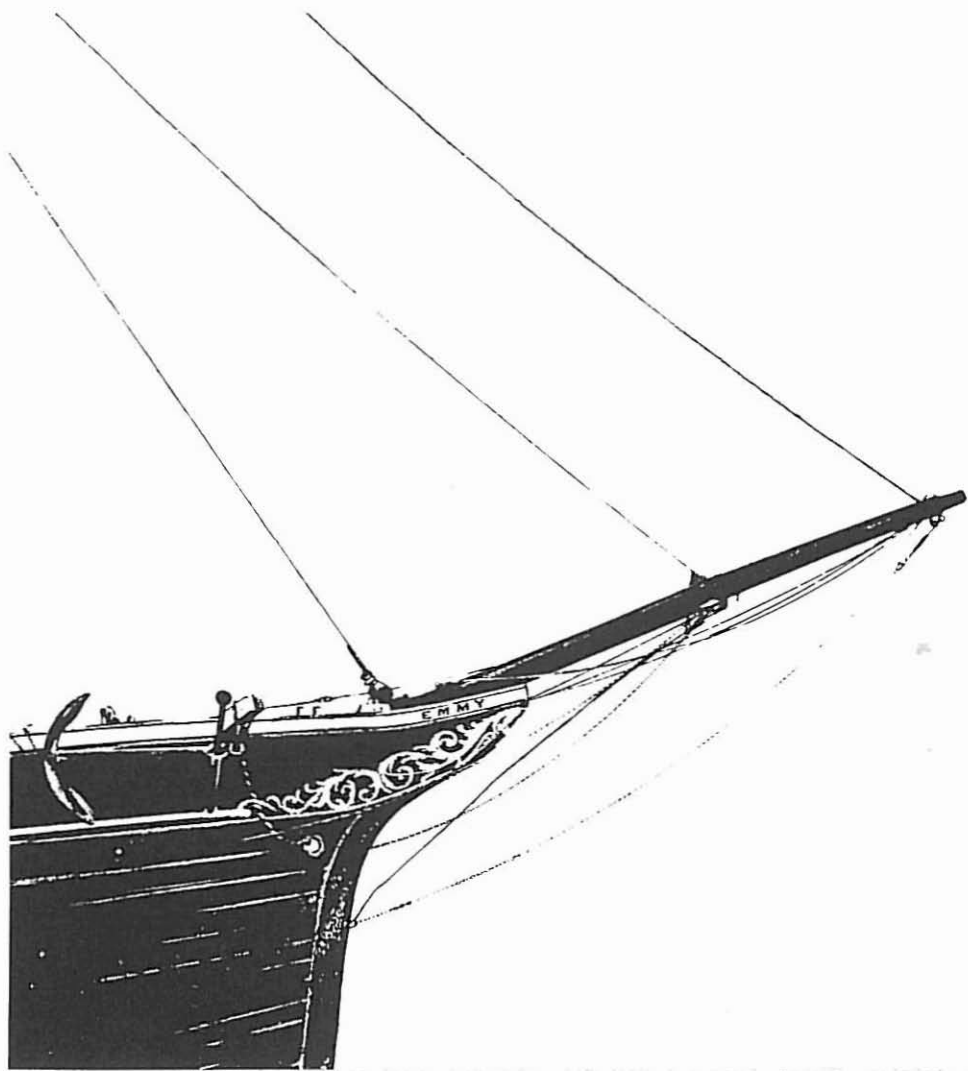
De sidste publikationer skrift nr. 15, Hans Garde og Hans Chr. Bjerg: Torpedobåde gennem 100 år. Det danske torpedobådsvåben 1879-1979 og skrift nr. 16, Ole L. Frantzen: Truslen fra Øst. Dansk-norsk flådepolitik 1769-1807 er således blevet tilbudt medlemmer til favørpris, og subscriptionsfristen er udløbet. Men som et særligt tilbud til medlemmerne kan skrift nr. 15 erhverves for kr. 52 og skrift nr. 16 for kr. 64. Efter d. 11. nov. vil disse værker kun kunne erhverves ved henvendelse til Nyboders Boghandel, og prisen vil da være hhv. kr. 78 og 96.

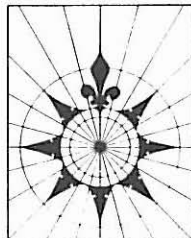
Bestyrelsen

Maritimhistorisk konferens

Svendborg 21.-23. marts 1980

Kontaktudvalget for dansk maritim historie- og samfundsforskning

Indbydelse til den 4. konference for dansk maritim historie- og samfunds forskning.

Kontaktudvalget for dansk maritim historie- og samfundsforskning har hermed den glæde at indbyde alle maritimt interesserede til konference i dagene fredag den 21. søndag den 23. marts 1980 på Svendborg Maskinmesterskole, A.P. Møllersvej 37, 5700 Svendborg.

Som ved de tidligere konferencer i 1974, 1976 og 1978 samles her fagfolk såvel som fritidsforskere til indbyrdes udveksling af erfaringer, ideer og inspiration. Det må understreges, at konferencen er åben for ALLE.

Den første aften vil borgmester Viggo Schulz tale om "Svendborg som moderne søfartsby" og dr. Uwe Schnall, Bremerhaven vil holde foredrag - på dansk - om søværts forbindelser mellem Nordtyskland og Danmark.

Lørdag formiddag såvel som søndag formiddag vil deltagernes indlæg blive afviklet i parallelt løbende serier. Indlæg af ca. et kvarters længde bedes anmeldt snarest, senest 21. februar. Detailleret program vil blive tilsendt deltagerne umiddelbart inden konferencen.

Den traditionelle udflugt finder sted lørdag eftermiddag og vil bestå i besøg på Ring Andersens Træskibsværft, forhåbentlig også Søfartssamlingerne i Troense og endelig Valdemars Slot. Fælles transport i bus. Lørdag aften middag og fælles samvær. Arrangementet slutter søndag eftermiddag med Konferencemøde m.v.

Foreløbigt program: Fredag d. 21. marts

Kl. 19.00 Mødetidspunkt.

Velkomst på Maskinmesterskolen.

Borgmester Viggo Schulz, Svendborg, taler om "Svendborg som moderne søfartsby".

Dr. Uwe Schnall, Bremerhaven, taler om

"Søværts forbindelser mellem Nordtyskland og Danmark". Derefter natmad.

Lørdag d. 22. marts

Kl. 9.00 Indlæg i grupper.

Kl. 12.00 Frokost.

Kl. 13.30 Udflugt. Planlagt: Ring Andersens Træskibsværft, Søfartssamlingerne ved Svendborg i Troense og Orlogsmuseets samlinger på Valdemars Slot.

Kl. 19.00 Middag på Hotel Svendborg og derefter fælles samvær.

Søndag d. 23. marts

Kl. 9.00 Indlæg i grupper.

Kl. 12.00 Frokost.

Kl. 13.00 Konferencemøde m.v.

Kl. 15.00 Forventet afslutning.

Gebyret for deltagelse i konferencen er fastsat til kr. 135,-, som dækker både konferencens almindelige omkostninger og natmad fredag, frokost lørdag og søndag (eksklusive drikkevarer) og middag lørdag aften.

Indbetaling på giro: 8 25 90 11
Kontaktudvalget
Grønnemose Alle 18
2400 København NV eller ved check til samme adresse.

Overnatning. Man kan tegne sig for overnatning på Hotel Svendborg, enhedspris Kr. 250,- for 2 nætter inklusive morgenmad lørdag og søndag. Endvidere er vandrehjemmet åbent - pris pr. overnatning henved kr. 30,00 - bestilling på blanketten nedenfor.

Fellestransporter til og fra Svendborg søges arrangeret, bl.a. fra København, og bilister vil forhåbentlig medtage andre deltagere.

Tilmelding til konference og hotel senest den 21. februar 1980 ved indbetaling og indsendelse af nedenstående brevkort.

Vi håber på talrigt fremmøde fra alle kredse af maritimt interesserede.

Undertegnede tilmelder sig hermed den 4. konference for dansk maritim historie- og samfundsforskning den 21. - 23. marts 1980. Deltagergebyr kr. 135,-.

Navn.....

Adresse

Postnr. By.....

Jeg vil holde et indlæg (max. 15 minutter) Ja..... Nej.....

Emne.....

Jeg tegner mig for 2 overnatninger på Hotel Svendborg, incl. morgenmad kr. 250,-

Jeg ønsker at overnatte på vandrerhjemmet

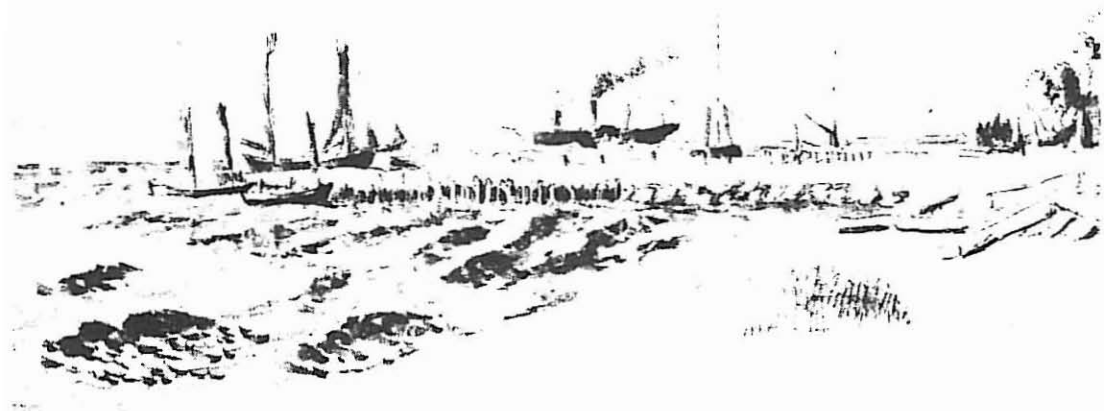
Jeg ønsker at tilmelde mig grupperejse med tog fra København

Jeg ønsker at tilmelde mig grupperejse med tog fra

Jeg kommer i bil fra og kan medtage personer

Jeg ønsker om muligt at blive medtaget fra

Deltagergebyr, kr. 135,- indbetalt på giro.....	sendt i check.....
8 25 90 11	til
Kontaktudvalget	Kontaktudvalget
Grønnemose Alle 18	Grønnemose Alle 18
2400 København NV	2400 København NV

Porto

Kontaktudvalget
Hellerupvej 51 E
2900 Hellerup

SELSKABET ORLOGSMUSEETS VENNER'S
17. ORDINÆRE GENERALFORSAMLING
TORS DAG DEN 31. MAJ 1979.

Generalforsamlingen fandt sted på Orlogsmuseet, Quinti Lynette.

Formanden, direktør Frantz Harlung bød de fremmødte medlemmer velkommen i museets nye domicil og stillede derefter på bestyrelsens vegne forslag om valg af politiadvokat Leo Lemvigh som dirigent. Forslaget vedtoges med akklamation, hvorefter dirigenten efter at have konstateret generalforsamlingens lovlige indvarsling gav ordet til formanden for aflæggelse af årsberetning for 1978.

Ad punkt 1: Formandens beretning.

To opgaver anser Selskabets bestyrelse, som bekendt, for betydningsfulde i sit arbejde på at kunne yde Orlogsmuseet den bedst mulige støtte, nemlig en fortsat forøgelse af Selskabets medlemsstal samt fremskaffelse af midler til løsning af museets faglige opgaver.

Med et frafald på 64 og en tilgang på 26 medlemmer har man pr. 31. december 1978 med et samlet medlemstal på 743 medlemmer måttet konstatere en beskeden nedgang på i alt 38 – men dog en nedgang, som man i 1979 håber på ny at kunne få vendt til fremgang. Til gengæld har Selskabets indsamlingsvirksomhed med gaver på i alt 107.600 kr. opnået sit hidtil bedste resultat – 30.440 kr. mere end det hidtidigt opnåede maximum på 77.200 kr. i 1963.

Som det fremgår af resultatopgørelsen for året, har Selskabet til faglige formål, til flytning fra Sct. Nicolai kirkebygning til Quinti Lynette samt til køb til samlingerne kunnet yde museet en samlet hjælp på 83.764 kr., hvortil kommer et fast tilskud på 6.000, i alt 89.764 kr. – et betragteligt beløb svarende til

21% af det statslige § 2-tilskud ydet til museet som landsdækkende specialmuseum.

I årets løb havde Selskabet tilrettelagt en bus-udflugt til Valdemars Slot med rundvisning i samlingerne og sight-seeing på Tåsinge, men arrangementet måtte desværre, grundet på svigtende tilmeldelse, aflyses.

Orlogsmuseet, der nu er kommet under tag i en ikke stor, men særpræget og til en række museumsformål fortrinlig bygning, står nu over for at skulle opbygge sin kommende permanente udstilling. Det er bestyrelsens håb, at Selskabet også i dette år vil kunne skaffe så rigelige midler til veje, at det ikke alene kan yde et godt tilskud til museets faglige virksomhed, men også en betragtelig hjælp til det kommende udstillingsinitiativ, der er budgetteret til ca. 150.000 kr.

Bestyrelsen bringer til slut en fornyet tak til de mange firmaer og institutioner, der i 1978 har ydet bidrag til Selskabet — og dermed også til Orlogsmuseet, en af verdens fornemste maritim-historiske samlinger.

Formanden sluttede beretningen med en henstilling til medlemmerne om at ville være medvirkende til en forøgelse af medlemstallet.

Beretningen godkendtes af forsamlingen.

*Højesterets*sagfører *Kjeld Rørdam* lykønskede museet med den smukke bygning og bragte formanden en varm tak for hans store indsats, ikke mindst i Selskabets indsamlingsvirksomhed.

Ad punkt 2: Regnskab for 1978.

Sekretæren, museumdirektør B. Munthe Morgenstjerne aflagde regnskabet, for hvilket der gaves decharge.

Formanden oplyste, at Selskabet havde haft den glæde fra Hendes Majestæt Dronningen at have modtaget et ekstraordinært bidrag på 5.000 kr.

Ad punkt 3: Valg til bestyrelsen.

Dirigenten oplyste, at filialdirektør Gunner Petersen og direktør Vincent Petersen skulle afgå efter tur, og at de begge var villige til genvalg, endvidere at bestyrelsen stillede forslag om følgende

nyvalg: Direktør, konsul Erling Korch og politiadvokat Leo Lemvig, og at direktør H. Schou-Pedersen ikke havde ønsket genvalg. Samtlige genvalg og nyvalg godkendtes med akklamation.

Ad punkt 4: Valg af revisor.

Dirigenten meddelte, at der af bestyrelsen var stillet forslag om genvalg af Centralanstalten for Revision, hvilket forslag godkendtes.

Ad punkt 5: Eventuelt.

Formanden oplyste, at der i løbet af eftersommeren ville blive arrangeret en omvisning på Holmen.

Efter at dirigenten havde erklæret generalforsamlingen for hævet, bragte formanden en tak til dirigenten og til deltagerne for fremmøde og interesse for både Orlogsmuseets og Selskabets virksomhed.

Uden for dagsordenen.

Med henvisning til museets årsberetning, der senere vil blive tilsendt medlemmerne, redegjorde direktør Munthe Morgenstjerne for museets forhold i det forløbne år samt den arbejdsplan man havde for den kommende tid – på hovedmuseet indretning af de nye lokaler samt opbygning af en kommende permanent udstilling, på Valdemar Slot særudstillingsvirksomhed og kulturarrangementer. Han påpegede herunder museets katastrofale mangel på arbejdskraft, men kunne dog samtidigt oplyse, at der var midler til rådighed til ansættelse af en museumsinspektør. Direktøren gav samtidigt udtryk for sin glæde over det stærkt voxende samarbejde, som efter museets udflytning til Holmens område, nu kunne konstateres mellem Søværnet og museet.

Hr. Eiv. Christensen påpegede de svigtende offentlige transportmidler til Quinti Lynette. Direktøren oplyste, at dette problem var taget op til drøftelse med HT.

Direktør Helge Madsen udtalte sin glæde over særudstillingen på Admiral Hotel og anbefalede, at Selskabet skabte mulighed for her at fordele hvervemateriale.

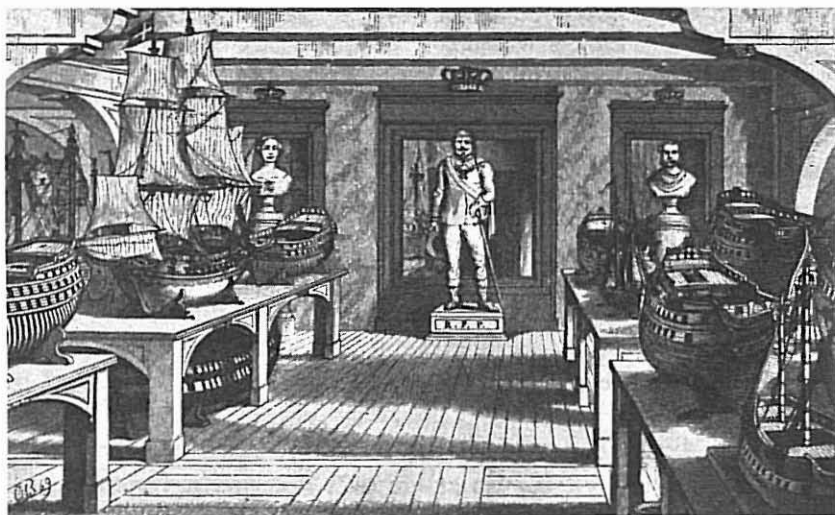
H. Jens Jacobsen gjorde opmærksom på at Orlogsmuseet ikke er medtaget i Kraks kort over København.

Hr. J. Bøgh forespurgte, hvorvidt Orlogsmuseet og Søværnets Museumsmagasin fortsat påtænkes drevet som to separate institutioner. Direktøren oplyste, at der i dag er en glædelig og nyttig væxt i samarbejdet mellem Søværnets Museumsmagasin og museet, men at der ikke foreligger planer om en fusion, som nævnt.

Efter formandens tak til direktør Munthe Morgenstjerne for dennes redegørelse sluttede mødet kl. 17.15, hvorefter deltagerne besøgte museumsbygningens lokaler.

Som dirigent
Leo Lemvigh

Sekretær
B. Munthe Morgenstjerne

Modelsamlingen i Spanteloftsbygningen paa Nyholm 1869.

Orlogsskibet Indfødsrettens Historie

af

Michael Teisen

På kongens fødselsdag d. 29/1-1776 indførtes en ny lov, Indfødsretten med følgende motivering: "Billigheden selv vil, at landets børn skal nyde landets brød, og fordelene i staten falde i dens borgeres lod."

Loven bestemte, at udlændinge ikke kunne opnå embeder i den danske administration. Undtaget var dog udlændinge, som ejede fast ejendom i Danmark til 30.000 rigsdaler eller erhvervede gods til 10.000 rigsdaler. De, der havde etableret sig og var i stand til at betale og investere, var altså undtaget. Loven skal ses på baggrund af Struenses fald i 1772 og de mange tyskere, som han havde givet stillinger i Danmark. Loven var til dels et propagandnummer for at gøre hoffet og kabinetssekretær Guldbergs regering populær.

Loven blev da også vel modtaget i befolkningen, og det var naturligt, at nybygningen på Holmens bedding fik navnet Indfødsretten ved stabel aflønningen, hvor Holmens provst, Jørgen Hee, smagløst prædikede om: "børnenes forret til brødet fremfor de små hunde."

Dette skib beordredes i 1780 til Kap det Gode Håb og konvojerede 2 Chinafarere hjem. I 1782 udkommanderedes det til Tranquebar, for at beskytte handlen. Det fortsatte til Ostindien og returnerede til Kap det Gode Håb, hvor kaptajnen sandsynligvis døde. I slutningen af 1783 drev skibsbarkassen i land på Syd-Island. Skibet totalforliste åbenbart i Nord-Atlanten på hjemturen.

Som det er skik og brug i flåden, brugte man navnet igen. Den 27/4 1786 løb et orlogsskib af stablen, hvis displacement var 1016 læster (ca. 2440 reg. tons), længde 158' (ca. 53 m),

bredde 43' (ca. 14 m) og dybgående for 18'1" (6 m), agter 19'3" (6,50 m). Dette skib fik navnet Indfødsretten og blev færdigudrustet 1787 med bl.a. 26-24 p, 8-8 p metal kanoner og 26-12 p jernkanoner fordelt på 2 batteridæk. Man manglede blot at prøve-sejle det, førend det kunne tjene overalt. Besætningen var på 559 mand.

Allerede i 1788 blev skibet kalfatret inden- og udenbords og kunne derefter tjene overalt med Captein C. Holsten som chef.

I 1789 blev Indfødsretten fuldt ekviperet med alt udstyr som i krigstid for at kunne tjene overalt sammen med skibene Mars og Prinsesse Louisa Augusta, stadig med C. Holsten som chef. Beredskabet skyldtes nok den aktion, man havde udført mod svenskerne for at opfylde traktatslige forpligtelser mod Rusland, som førte krig mod svenskerne i Finland.

I 1790 lå det ligesom de foregående år i beredskab indenfor Hønsbroen med Commandør C.F. Tønder som øverstkommanderende. Han var en af marinens uheldige helte og havde i forbindelse med sit 2. uheld til søs fornærmet Søkrigsprokurøren. Derfor fik man Generalauditørens udtalelse om at Tønder besad: "Indsigt, duelighed og kækhed, mens hans forhold til underhavende ikke altid var bestemt efter klogskab eller Retskaffenheds regler".

Populær var Tønder sikkert ikke på Indfødsretten, da han idømte matros Niels Petersen 87 slag tamp for tyveri. Matrosen klagede, og da det ikke var bevist, at Niels Petersen var skyldig, nedsattedes en general-krigsret til at pådømme sagen. Af den forlangte erstatning på 2.000 Rd. idømtes Tønder at betale 500 Rd., foruden han fik 3 mdrs. civil-arrest og skulle betale sagsomkostningerne for det umenneskelige, tyranniske og lovstridige forhold.

Senere klagede Tønder over, at det var Indfødsrettens hårskrærer, der havde forfattet Niels Petersens klage, og denne havde ladet, som om han var lidende efter eksekutionen. Danske kancelli, som behandlede sagen, henviste til privat søgsmål, og i en kgl. resolution tilkendegav kongen sit mishag over Tønders mange remonstrationer mod general-krigsretsdommen.¹

Indfødsretten blev atter i 1792 kalfatret inden- og udenbords og fik et hovedeftersyn: master og rundholter blev afskrabet — ligesom alt andet — og sat i komplet stand. De store ankertøve blev udtaget og eftersat. Derefter kunne skibet stadig tjene overalt.

Næste år blev det færdigudrustet for at kunne tjene overalt.

1794 blev Indfødsretten endnu engang kølhalet og rensat og højste kommando under commandør-captain Ursin, som lå i Holmens leje med Indfødsretten, mens andre skibe var på et svensk-dansk krydstogt i Nordsøen som følge af det dansk-svenske neutralitetsforbund af marts 1794 til fælles beskyttelse af søhandlen.

Endelig i 1795 var det Indfødsrettens tur til at komme på togt. Det blev i den svensk-danske fælles eksadre, som skulle krydse i Nordsøen i 4 uger. For at undgå kompetencestridigheder kommanderede svenskerne den ene halvdel af tiden, danskerne den anden.

Dette togt må have taget meget på Indfødsretten, for i 1796 konstateredes mange mangler. Alt stående og løbende gods var dårligt, og skibet blev desarmeret. Såfremt skibet blev repareret kunne det nu kun tjene i Nordsøen og Østersøen. Den til skibet normerede armering var nu kun jernkanoner.

1797 gik med at udbedre takkelage og alt inventar. De store ankre og de tilhørende tove blev udtaget og efterset, og nyt gods til master og rundholter skulle laves komplet. Kun når alt dette var udbedret, kunne skibet tjene i Nord- og Østersøen.

Armeringen blev igen udskiftet til 26-24 p, 8-8 p af metal, 26-12 p jernkanoner. Skibet fandtes meget brøstfældigt under kalfatringen og rundholterne manglede. En lang liste, over hvilke bordgange og nodder, som var rådne, viser, at de mange års liggen i flådens leje havde fremmet begroning og råd så meget, at skibet var ude af stand til at gøre tjeneste.

Dog tætnede og spunsede man det i dokken i 1800 og brugte en masse arbejdskraft på at ombygge det til blokskib.

Den 7. marts 1801 blev Indfødsretten fuldt ekviperet og monteret og undermast isat, efter at 254 tømrere og lærlinge havde arbejdet på den.²

SLAGET PÅ RHEDEN SET FRA INDFØDSRETTE DEN POLITISKE BAGGRUND

Danmark havde haft fred det meste af 1700-tallet og havde oparbejdet en blomstrende søhandel som neutralt land i århundredets mange krige.

Omkring 1800 dominerede Napoleons Frankrig næsten hele det europæiske kontinent og var i krig med England. Da Frankrigs hær var den engelske gange overlegen, måtte englænderne bruge deres trumfkort: Flåden. Derfor etablerede England en blokade af kontinentet for at forhindre Napoleons hær og flåde at få udrustning og forsyninger udefra. Samtidig erklærede de at ville kontrollere alle handelsskibe — også neutrale landes — for krigskontrabande. Desuden fandt en udstrakt kaper-virksomhed sted, især i Middelhavet, hvor danske skibe havde megen varetransport.

Da de danske skibe således hele tiden var i fare for at blive opbragt, begyndte man at konvojere dem med krigsskibe. I 1800 kom fregatten "Freya" i kamp med engelske orlogsskibe i Kanalen under konvoj-tjeneste.

I 1800 indgik Sverige, Rusland, Preussen og Danmark "det Væbnede Neutralitetsforbund". Danskerne af frygt for, hvad russerne kunne gøre ved den indbringende Østersøhandel, men også fordi der var sket en tilnærmelse mellem Frankrig og Rusland. Herhjemme var man klar over, at Danmark ville være hjælpe-løst overfor ethvert forenet krav fra Frankrig og Rusland.

Østersøen var af "det Væbnede Neutralitetsforbund" blevet erklæret lukket for de krigsførende parter. For at englænderne kunne opretholde deres flådes styrke, måtte de have hamp til reb, hør til sejl og vigtigst: fyrretræ til master og rundholter. Alle disse materialer fik de fra Østersølandene. Derfor sendte man diplomater og senere admiral Parker og Nelson med flåden til København for at overtale — tvinge Danmark til at udtræde af "det Væbnede Neutralitetsforbund".

Regeringen, der gerne ville bevare Danmarks neutralitet vidste, at den svenske konge under et besøg i Rusland havde prøvet at få frie hænder til at erobre Norge, den ene halvdel af det Dansk-Norske dobbeltmonarki. Gav man efter for de engelske krav, risikerede man, at den svenske konge uhindret ville få lov til at erobre Norge, og at Preussen samtidig under fransk-russisk pres ville besætte Slesvig og Holsten. Regeringen valgte altså kampen mod englænderne fremfor at miste Norge og Slesvig-Holsten, selv om den udmærket vidste, at søforsvaret af København bestående af 7 blokskibe og 11 mindre fartøjer var svagt. Men det svarede til de styrkemål man havde sat sig. Planerne var blevet fulgt og realiseret allerede fra december 1800. Linieskibene holdt man

dog bevidst tilbage til en planlagt svensk-russisk-dansk flådeaktion senere på sommeren mod englænderne, når isen var væk fra den øvre del af Østersøen. Man sparede bevidst på de professionelle søofficerer i defensionslinjen af hensyn til linjeskibseksadren. Men alt dette kom selvfølgelig ikke udenfor Geheimstatsrådets fire vægge.³

2. APRIL 1801

Selve slagets gang 2. april 1801 skal ikke berøres her. Blot bør man nok gøre op med forrige århundredes national-romantiske opfattelse og fastslå, at det var en reel overmagt danskerne havde mod sig — mere veltrænet og kampvant — og selvom Steen Bille's eskadre var i reserve i Kronløbet bag Trekroner, så lå Parkers division ud for Svanemøllebugten klar til at hjælpe Nelson. Så Nelsons "krigslist" med at sende en parlamentær i land var uden betydning for kampens endelige udfald.

Fra Indfødsretten så slaget således ud:

Rapport fra blokskibet Indfødsretten.

"Den 1 ste april om eftermiddagen kl. 5 1/2 lettede den engelske flåde på otte skibe nær og gik syd efter langs den østre kant af middelgrunden, den ankrede om aftenen sønden for den sydligste pynt af bemeldte grund.

Den 2 den om morgenen kl. 9 3/4 lettede den fjendtlige flåde. Vinden var S.O. Fjenden sejlede imellem den sydligste hage på Middelgrunden og Svalerumpen, ned på vore defensionsskibe.

Den division, som igår blev liggende, lettede ligeledes og krydsede syd efter. Kl. 10 1/2 var fjenden på skud nær.

De sydligste skibe af vor linje begyndte derpå straks bataillen. Fjenden avancerede med små sejl nord efter, men af den stærke kanonade på begge sider kunne vi ej se for den stærke røg, hvorledes de manøvrerede. Kl. mellem 12 og 1 passerede kavaleriprammene Nyborg og Aggershus forbi og arbejdede sig indefter. Straks efter kom fregatten Elven, orlogsskibet Sjælland og det flydende batteri ligeledes forbi.

Kl. 1 kom de første fjendtlige skibe op til Indfødsretten, så at vi kunne få skud på dem, og de begyndte meget stærkt at fyre på os.

Kl. 1 1/2 faldt vor chef, Hr. kaptajn Thura, hvorpå næstkommanderende fortsatte slaget med al den force, som kunde bruges.

Kl. 2 faldt vor næstkommanderende, løjtnant Cortsen, hvorpå jeg fortsatte slaget med alle de kanoner, der kunne bruges endnu, indtil kl. 3.”

Da man på land havde fået underretning om, at kaptajn de Thura og næstkommanderende var faldet, meldte generaladjutant Schrødersee, som stod ved siden af kronprins Frederik på Sixtus, sig frivilligt til at overtage kommandoen, endskønt han ellers var fratrådt på grund af svagelighed. Han blev roet ud gennem kamptumlen og nåede knap at komme op ad falderebet og ombord i Indfødsretten, førend en kugle gennemborede ham. På Sixtus Batteri på Holmen står et mindesmærke for ham i form af en knækket mast.

Indfødsretten blev beskudt langs kibs og kunne ikke svaje, således at bredsidens kom til, så man kunne benytte de endnu brugbare kanoner.

”Da havde vi 4 fjendtlige skibe imod os, og vi havde en betydelig del sårede og flere dræbte, og skibet overmåde forskudt, og tillige en mængde grundskud, så at vi var nødt til at give os, hvorpå jeg straks sendte så mange folk fra borde, som kunne rummes i fartøjerne, ind til Trekrøner Batteri.

Derpå bemandede de fjendtlige straks skibet og sendte os alle som var tilbage, på deres skibe.

Kl. 10 (om aftenen) fik jeg tilladelse til at komme ombord igen i Indfødsretten for at afhente mit tøj, men fandt at alting var borte og slået istykker.

Kl. 2 om natten kappede de alle vore touge og lod skibet drive ud i den fjendtlige flåde.

Drev til om morgenen kl. 6 med vind og strøm, da vi drev på et af deres skibe, som kaldtes Ramilis, hvor de gjorde fast på.

Derfra tog de af skibet alt, som de kunne bruge, undtagen kanonerne, krudt og skarp, hvoraf de to sidste artikler blev kastet overbord.

Om aftenen kom jeg ombord på bemeldte skib.

Senere efter kom en kongebåd fra land med en officer under parlamentærflag for at afhente alle kvæstede, som endnu var i skibet.

De (engelske) holdt skibet på pumperne, efter deres eget sigende

til den 4 de om morgenen, — så kunne de ej holde det længere.

Bugserede det bort fra dem, hvorpå jeg så det synke kl. 7, således, at lidt af masten og flagstokken stod over vandet.

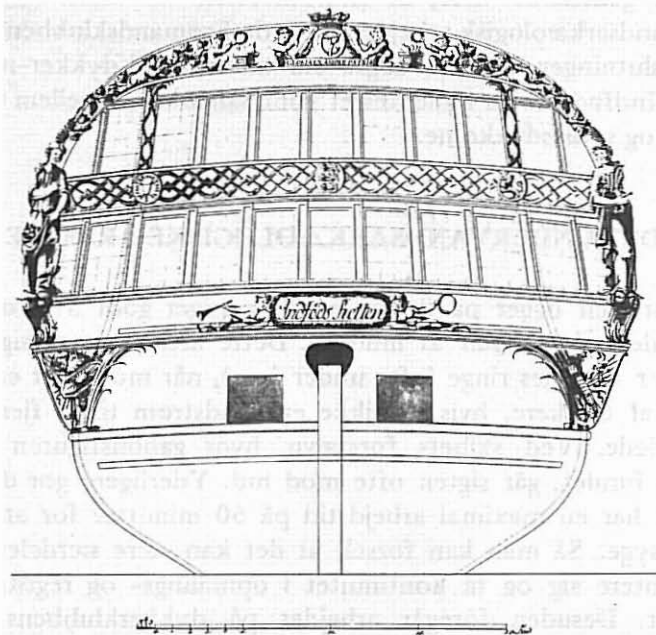
Bestemt kan antallet af døde, kvæstede og fanger ej angives, men det har været betydeligt.

Såvel officerer, som mandskabet har i aktionen vist et udmærket mod og på det kækkeste vedligeholdt det danske flags usmitte ære.

Den 13 de april 1801

Heich. Meinertz
Månedsløjtnant.”

Det kan her oplyses, at antallet af døde var: 21, sårede 41. Heraf døde 6 senere. Besætningen var på ialt 394 mand.⁴

Ill. 1. Spejlet af Indfødsretten.

VRAGET AF INDFØDSRETEN

Indfødsretten sank NØ for Middelgrunden, og i 1846 dykkerundersøgte man vraget med bjergning for øje. Skibet stod helt med

forenden mod Syd, og der fandtes 3 kanoner på skansen og 2 på bakken, og galionsfiguren var også på sin plads. Men det blev for dyrt at bjerge derfra, og vraget gik delvist i glemmebogen, indtil det blev dykket på det af sportsdykkere i 1960'erne.⁵

Disse afleverede en del genstande derfra til Orlogsmuseet: Et spantstykke med en indbrændt kanonkugle, skråsække, nogle blokke og blokskiver, hovedet til en kanonansætter, en kalfatrehammer og en del messingbeslag fra musketter (kolbeslag og rørkener) og et kobber spygatrør.

Dog havde vragsfisker, "Kanon Valde" (Valdemar Jensen) opfisket 3 24-pundige kanoner fra Indfødsretten i 1953. De 2 står opstillet udendørs i Kuglegården i Arsenalet på Holmen og deres bevaringstilstand er ringe. Den sidste står i sin originale rapert på Tøjhusmuseet i kanonhallen og er heldigvis i bedre stand.

Disse genstande viste, at Indfødsretten var værd at udføre undervandsarkæologisk arbejde på, og da Frømandsklubben Helgoland i slutningen af 1977 søgte om tilladelse til dykker-registrering af Indfødsretten indledtes et godt samarbejde mellem Orlogsmuseet og sportsdykkerne.

DET UNDERVANDSARKÆOLOGISKE ARBEJDE

Indfødsretten ligger på 20 m vand og rager godt 3 m op over havbunden, der består af mudder. Dette medfører, at sigten på vraget er særdeles ringe (ofte under 1 m), når mudderet er hvirvlet op af dykkere, hvis der ikke er bundstrøm til at fjerne det ophvirvlede. Ved skibets forstævn, hvor galionsfiguren endnu ikke er fundet, går sigten ofte mod nul. Yderligere gør dybden, at man har en maximal arbejdstid på 50 minutter for at undgå dykkersyge. Så man kan forstå, at det kan være særdeles svært at orientere sig og få kontinuitet i opmålings- og registreringsarbejdet. Desuden foregår arbejdet på dykkerklubbens betingelser, da den lægger både mandskab og båd til, og det vil sige, at arbejdet hidtil er foregået som fritids/week-end arbejde. Derfor skrider opmålingen langsomt frem, men de hidtidige resultater er udmærkede også taget i betragtning, at det er forskellige mere eller mindre trænede amatør-arkæolog-dykkere, der har udført en stor del af arbejdet.

Efter en del orienteringsdyk blev man enige om at inddele vraget i felter, da det kneb for dykkerne at blive indenfor et aftalt arbejdsområde.

Man udspændte en line fra agter til for, og det viser problemerne med sigten tydeligt, at denne line kom til at skære helt ud i bagbords side af vraget, selvom den burde have ligget midtskibs. På tværs af langskibslinen, som er afmærket for hver 5 m, spændes i hvert 5 m mærke en tværline, som føres ud over skibssiden og fastgøres i et stykke vragtømmer. Dermed er Indfødsretten inddelt i arbejdsfelter 5 m i længderetningen og ca. 15-20 m tværs over, alt efter hvor meget skibssiderne er faldet ud til siderne.

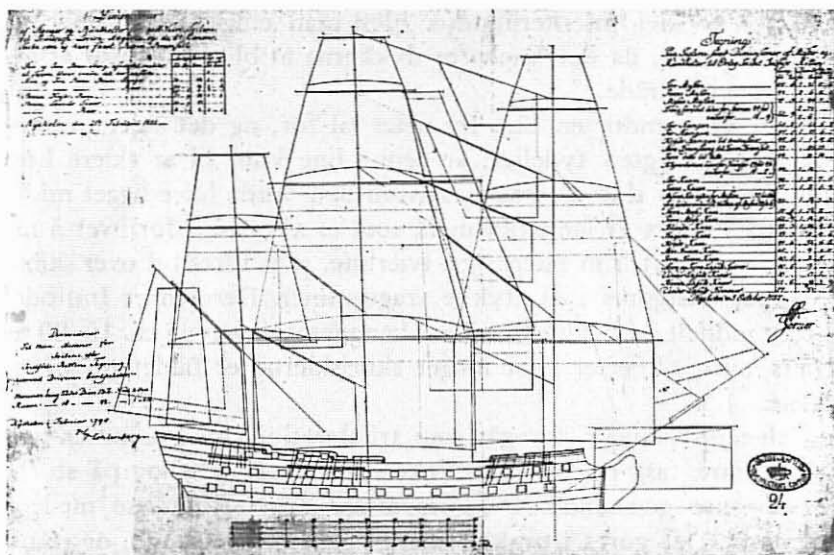
Selve opmålingen foregår som trilateration. Man sømmer plastik numre fast på større, karakteristiske vragdele og på større interessante genstande. Derefter måler man afstandene mellem numrene. Det gøres i praksis med et glasfibermålebånd, og resultaterne nedskrives under vandet med en ganske almindelig tømmerblyant på hvide acryl skrivetavler. Yderligere tegnes en skitse af det opmålte arbejdsfelt. Så kan man ved tegnebordet afsætte punkterne på papir med en passer. Dernæst indmåles de forskellige løsfund til 2 numre, og genstandenes dimensioner opmåles. Så kan de indtegnes i punkttegningen, og resultatet bliver en plan over vraget af Indfødsretten.

Normalt udtegnes alt i forholdet 1:50, da skibets konstruktions-tegninger er lavet i 1:48. Så er der mulighed for direkte sammenligning med en meget lille afvigelse.

KONSTRUKTIONSTEGNINGERNE I RIGSARKIVET

Et komplet sæt konstruktionstegninger til et orlogsskib fra slutningen af 1700-tallet består af: Sidetegning, spanterids, middelspannt, durchsnit, dæksplaner, apteringstegning, sejltegnig, ornamenter og vandlinjetegning.

Da Indfødsretten 1786 blev bygget efter Gerners tegninger til Indfødsretten 1776 som nummer 6 i en længere række skibe, må man for at stykke et komplet sæt tegninger sammen tage fra følgende skibe: Indfødsretten 1776 dæksplan, Oldenborg 1779 sidetegning, spanterids og vandlinje, Ditmarsken 1780 middel-

III. 2. Sejltegning af Indfødsretten.

spant, Prinsesse Lovisa Augusta 1783 durchsnit, Indfødsretten 1786 apterings- og sejltegning og selvfølgelig de nye ornamenten.

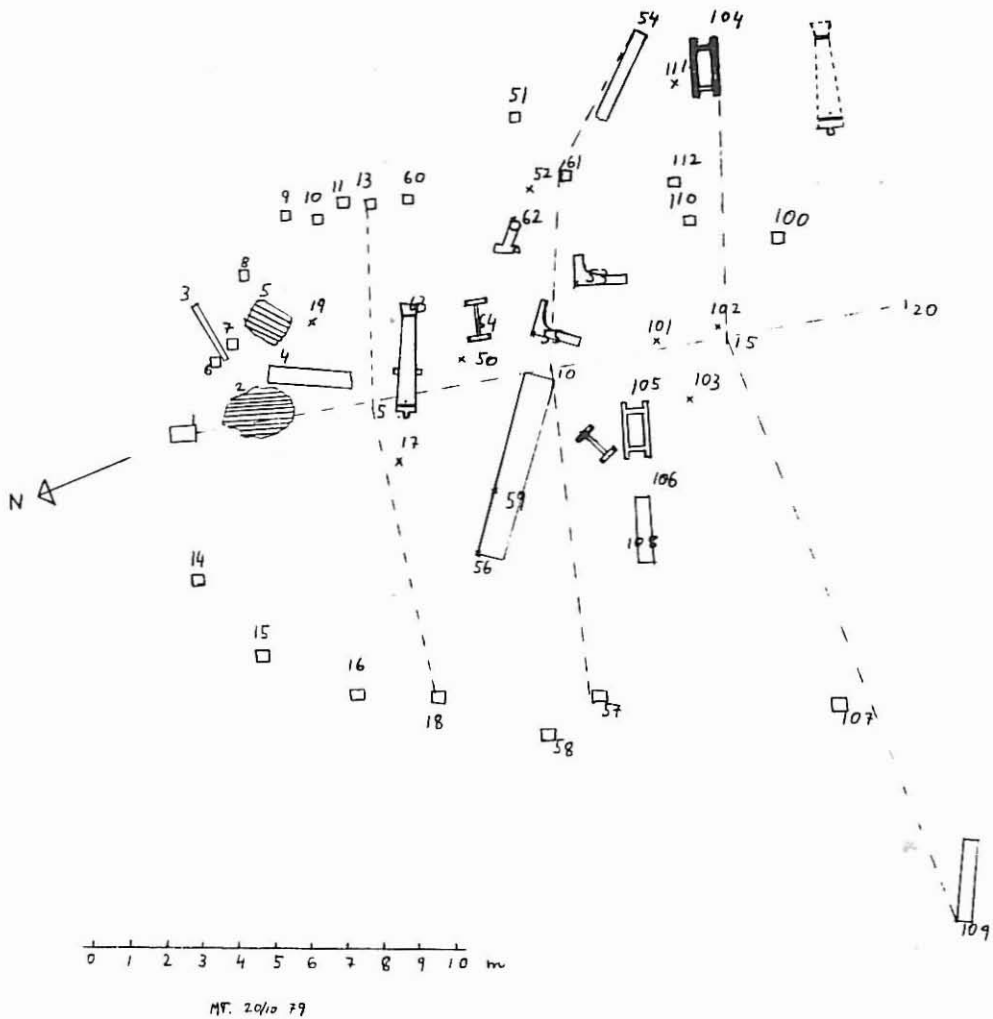
Mange af de ældre tegninger er rettede til de nye skibe: f.ex. kan der på en tegning stå: Det med rødt prixlede (stiplede) er de forandringer gjort til Ditmarsken 1780.

Ved at sammenligne den nu optegnede plan med en dæksplan kan man se, at omridset af skibet passer med konstruktionstegningerne — selvfølgelig med det forbehold — at Indfødsretten midtskibs er skredet en del fra hinanden i tidens løb.

PLAN OVER VRAGET AF INDFØDSRETTE

Man kan se på planen, at udgangspunktet har været det meget svære agterstævntre. På dette sidder skjult i mudderet en stor rorløkke af 4 cm tykt smedjærn med flige, der går ca. 1,50 m ind over hæltsømmer og skrog.

□ angiver spanterne, og agterstævntens form tegnes tydeligt af spanteforløbet. Der er selvfølgelig mange flere spanter end tegnet, da det på indeværende tidspunkt er overflødigt at indmåle dem alle.

III. 3. Undervandsarkæologisk opmålingstegning over vraget af Indfødsretten.

Ved 2 & 5 ses to flager dæksplanker og foran for dem en kanon, sandsynligvis 12 eller 18 pund (munding — drue: 3,10 m). 64 er et sæt raperthjul, som der findes en del af på vraget. 62 er et kobber spygat rør, som der også findes flere af. 53 & 55 er to knæ og 104 & 105 to raperter, som står næsten uskadede på havbunden. Længere forud i vraget findes en del flere kanoner. Nogenlunde hvor fokkemasten har været placeret findes mange ildfaste mursten stammende fra kabyssen, der har stået her. Forude ved galionen stritter nu nogle tømmerstykker frem, som muligvis kan tolkes som sløjknæ — det tømmer — som forbandt galionsfiguren med selve skroget. Kun grundige undersøgelser og bortsugning af muddret vil kunne afsløre, om galionsfiguren stadig ligger skjult under dyndet.

I 1979 vil der nok blive dykket et par gange mere på Indfødsretten, således at man når at opmåle frem til 25 m mærket, dvs. knap halvdelen af vraget. Forhåbentlig når man at opmåle resten i 1980, og dermed er den descriptive fase overstået. Dermed vil der være grundlag for at foretaget nogle prøveudgravninger på udvalgte steder, hvor det ser ud til at noget spændende gemmer sig under Øresunds mudderbund.

LITTERATUR OG KILDER

Politikens Danmarkshistorie.

Ole Feldbæk: Danmarks historie 1730-1814.

Manus. for Gyldendals Danmarks historie for Universitetet. Kbh. 1979.

Tidsskrift for Søværnen 1901: P.C. Bundesen: Mindeskrift i anledning af 100 års dagen for Slaget på Rheden.

Dudley Pope: The great gamble. London 1972.

Ole Feldbæk: Denmark and the Armed Neutrality 1800-1801. Small Power Policy in a World War. Akademisk Forlag 1979. Dansk resume.

NOTER

1. Officerer i den Dansk-Norske Søetat, vol. II p. 649 ff. Kbh. 1935.
2. Tabel over den Kgl. Orlogsflåde, manus i Rigsarkivet og Marinens Bibliotek. Diverse årgange.
Wiborgs flådelister, manus. i RA og Marinens Bibl.
3. Ole Feldbæk: Kronik i Politiken 2. april 1978.
4. Rapporter fra Slaget på Rheden nr. 823,1. Manus. i Marinens Bibl.
5. Marine Historisk Tidsskrift 1-2 1974. H.C. Bjerg & J. Schou Hansen: Vragene i Øresund af danske krigsskibe fra 1801 & 1807.

Anmeldelse

C.L.: Harboe: Dansk Marine-Ordbog. 1839 (fotografisk optryk 1979) Høst & Søn. 504 s. ill. kr. 220.

"En Høvl – Et velbekendt Værktøi" ... En sådan ufrivillig komisk forklaring kan findes i kaptajn Harboes Dansk Marine-Ordbog. Det er også det eneste komiske ved det første danske marineleksikon fra 1839. Ordbogen har i årevis været efterspurgt som samleobjekt og næsten umulig at opdrive.

Høst & Søn har gennem tiderne udgivet og genudgivet megen litteratur om maritime emner. En af de mere ambitiøse udgivelser var Funchs Marine Ordbog, hvis titel kunne tyde på, at Harboes værk skulle være overflødigt. Det er imidlertid ikke tilfældet. Harboes ordbog er i langt højere grad end Funchs en *praktisk* håndbog – i ordets allerbedste betydning.

Illustrationerne er ikke i farver eller på store smukke plancher – de optræder som små nøgterne vignetter i teksten og tager ikke mere plads end nødvendigt for at formidle oplysninger. Det nøgterne går igen i ordforklaringerne, der aldrig er længere end nødvendigt.

Harboes Dansk Marine-Ordbog kan på det varmeste anbefales alle, som beskæftiger sig med maritim historie – man vil med garanti i dette værk have en håndbog, som ikke får lov at samle støv på hylden, men vil være i brug hele tiden. 504 sider tæt-pakket med oplysninger, hvoraf en stor del vil være fremmede selv overfor vore dages søfolk.

Indhold:

Meddelelser:

Marinehistorisk Selskabs meddelelse	2
Indbydelse til Maritimhistorisk Konference 21.-23./3-1980	3
Selskabet Orlogsmuseets Venner's Generalforsamling	7

Artikel:

Michael Teisen: Orlogsskibet Indfødsrettens historie	11
--	----

Anmeldelse:

C.L. Harboe: Dansk Marine-Ordbog	23
--	----

Marinehistorisk Tidsskrift November 1979 Nr. 4 12. Årgang

- Udgives af Marinehistorisk Selskab, Selskabet Fregatten Jyllands Venner, Selskabet Orlogsmuseets Venner og Selskabet Tordenskjolds danske Venner.
 - Redaktion: museumsinspektør Ole L. Frantzen og cand.mag. Birger Thomsen.
 - Ekspedition: Ole L. Frantzen, Tøjhusmuseet, Frederiksholms Kanal 29, 1220 Kbh. K. Tlf.: (01) 11 60 37 lokal 22.
 - Udsendes 4 gange årligt til medlemmerne af de 4 udgivende selskaber.
 - Sidste frist for indlevering af stof d. 17. i månederne: januar, april, juli og oktober.
 - Abonnement kan tegnes gennem de fire udgivende selskaber eller ved henvendelse til redaktionen.
 - Eftertryk kun tilladt med kildeangivelse.
-

Forside: Kobberstik af Eckersberg:

Korvet paa beddingen, klar til afløbning.